

KERESZTÉNY MAGVETŐ

LXXV ÉVF. 1943.

NOVEMBER—DECEMBER

6 FÜZET

Elnöki megnyitó.¹

Mélyen tisztelt Közönség! Kedves Unitárius Testvéreim!

Az Unitárius Irodalmi Társaság — Erdélyben, az idegen imperium idején alakult meg azokból a tollforgató embereinkből, akik ezáltal a szellemi törekvés által is a magyar *feltámadás* ügyét óhajtották szolgálni.

A munkát az áldozat és a megértés jegyében nagy buzgalommal kezdték meg és folytatták mind a mai napig, amikor az erdélyiek és a magyarországiak, mint tejtestvérek, szent találkozóra gyűlnek egybe ebben a gyönyörű templomban, ahol a Dávid Ferenc Egylet, a maga 40 éves működésével a század eddigi folyamán egy fiók irodalmi társulat igényeit óhajtotta kielégíteni, felolvasó asztalánál szívesen látva azokat a protestáns vezető férfiakat és nőket, akik az egylet lobogója alatt az annyira szükséges *lelki egységet* munkálták. Közülök egyesek még ma is élnek s magasabb pozíciójukban is hivek maradtak az eredeti elgondoláshoz, az isteni célkitűzéshez.

Igy hát nem feltűnő és nem idegenszerű, hogyha ezek a megszentelt falak ma este, a Protestáns Napok ünnepi keretében, ugyanazokat a magasztos elveket visszhangozzák, amelyek az idők során mind mélyebb és igazabb érdeklődést váltottak ki a mai nemzedék lelki világában.

A Reformáció Emlékünnepének előestéjén, mint egykori házigazda, Isten iránt érzett mélységes hálával és örvendező lélekkel köszöntöm a mai felolvasó ülésünkön megjelent díszes közönséget, remélve, hogy Irodalmi Társaságunk *első* vándorgyűlése itt a fővárosban, kedvező fogadtatásra talál; mint

¹ Az Unitárius Irodalmi Társaságnak Budapesten, 1943. október 30-án tartott felolvasó ülésén.

ahogy a megszállás ideje alatt Erdélyben is szívesen fogadták mindenütt, ahol csak megjelent.

Társaságunk folyóirata, a „*Keresztény Magvető*”, tisztes múltra tekint vissza; hiszen már 1861-ben elindult volt missziós útjára, hogy nemcsak híveink körében, hanem általában a művelt közönség soraiban is terjessze a felvilágosult keresztény hit boldogító ígéit.

Társaságunk a vallásszabadság (1568.) kihirdetője iránt azzal róttá le a maga háláját, hogy oknyomozó történetírás keretében nemrégiben kiadta *János Zsigmond* erdélyi fejedelmünk élet- és jellemrajzát. S ugyanígy kívánja megtisztelni a XVI. század hithősét, *Dávid Ferencet* is, akinek összes művei a 400-ik évfordulóra időrendben meg fognak jelenni. Ez lesz a legmértöbb elismerés a Magyar Reformátor csodálatos szervező munkájával és áldozatos kitartásával szemben; mert éppen legfőbb ideje, hogy addigra e honnak minden rendű és rangú polgára, minden hívő lélek előtt tisztán álljon az első püspök szellemi arculata.

Nemzetünk és egyházunk géniusza soha se tagadta meg önmagát. Amit a lelke mélyén kitermelt, amit a szíve vérével föltárni és napvilágra hozni igyekezett, az mind örök érték, amit nekünk, a késő unokáknak, megbecsülni és a nagy világ ítélőszéke előtt igaz érdeme szerint megbecsültetni, szent kötelességünk.

Mai felolvasó testvéreink közül az egyik ilyen értelemben fogja vázolni és bemutatni a XVI. század vallási küzdelmeiben és majdnem áthidalhatatlan ellentéteiben a *tolerancia* szerepét, mely a mi *Dávid Ferencünknek* jellemző sajátja volt. Benne látom azt a bűvárt, azt a tollforgatót, aki önkéntes vállalkozás alapján meg fogja írni az egyetemes Unitárius Egyház történetét a reformációtól napjainkig. S akkor ki fog tűnni s a nagy világ előtt is beigazolást nyerend, hogy az unitárius *kovászra* ugyancsak szüksége volt és van az erdélyi és magyarországi vallásos életnek; mert ez tartotta fenn és táplálta benne folyton az örök Reformáció uralkodó eszményét, ami nélkül ez a történelmi folyamat igen könnyen elsekélyesedett volna.

Isten örök atyasága kívánja és követeli a Fiút, aki az idő teljességében meg is jelenik. Megjelenik és úgy érzem, hogy ma is közöttünk van az engedelmes és alázatos Jézus; akinek egy-

szerű és mindenki által érthető *evangéliuma*, mint a szív törvénye és a lélek parancsa uralkodik majdnem kétezer év óta az egyetemes keresztény Anyaszentegyházban s annak áldásait szabadon élvezheti mindenki, aki hisz az örökkévaló egy igaz Istenben s ezt a hitét benső meggyőződéssel vallja s úgy a templomban, mint a házi tűzhely mellett s a magyar nemzeti társadalom mindennapi életében is mindenütt szelídséggel és szeretettel gyakorolja.

Jézus tanítása szerint: „A beszédek, amelyeket én szólok tinéktek — *lélek és élet*...” Krisztusi lélek és krisztusi élet nélkül nincs — kereszténység. Vagy ha volna is, az már csak külső keret, amelyből az isteni kép, megfakulva és elhomályosulva, végleg kihullott... Társaságunk arra törekszik, hogy emberileg már itt a földön megvalósítsa Istennek országát. Adja Isten, hogy ez a mi szerény vándorgyűlésünk is egy lépéssel közelebb vigyen minket kitűzött célunkhoz.

Ebben a reményben mai felolvasó ülésünket megnyitom s fölkérem *Botár Imre* atyánkfiát, hogy székfoglalóját — gondolatban a torockói Székelykő lábánál — megtartani sziveskedjék.

Józan Miklós

Berde Mózsa.

(Történelmi arckép.)

Írta: P. Szentmártoni Kálmán.

A kolozsvári unitárius kollégium díszes épületében, az előcsarnokban egy mellszobor hirdeti Berde Mózsa emlékét. A kiváló emberek legnagyobb része csak halála után kapja meg azt a tiszteletet, amelyet megérdemel. Berde Mózsnál is a halál nem az elmulást, hanem az örökélet kezdetét jelentette. A halálának ötvenedik évében rendezett emlékünnepelet¹ arra használjuk, hogy a fejedelmi adományozónak újabb emléket állítsunk. Nagy emberi alkotásait egy kitűnő életrajzában Benczédi Gergely nagy szeretettel ismertette, de csak a ma embere tudja őt igazán a kellő erkölcsi értékelés magasságába emelni. Az idő az érdem igazi bírója. Halála után ötven év olyan időhatár, hogy innen szétnézve megmérhető tárgyilagosan életének teljes értéke és jelentősége. Berde Mózsa történelmi alakját igyekszünk belehelyezni abba a korba, amelyben élt s így rajzolni meg arcképét, de különös tekintettel leszünk Berde nemzetnevelői jelentőségére, ami egyáltalán nincs meg a magyar köztudatban, sőt még az unitáriusban sincs meg, nem is szólva arról, hogy Berde Mózsa nemes alakját székely népünk sem ismeri.

Berde Mózsa székely nemes családból származott, őse 1615-ben Bethlen Gábortól hadi szolgálataiért kapta a nemes levelet. Atyja, *Berde Mózes* végigküzdötte a napoleoni háborúkat s onnan szerencsésen visszatérve *Márkos Teréziát* vette feleségül s ebből a házasságból született Laborfalván, Háromszék megyében, 1815-ben egy fiuk, Mózes. Ennek a névnek egyik módosított változata: *Mózsa*, Berde magát mindig így írta. Az egyetlen fiút a falusi elemi iskolából 1825-ben a szé-

¹ A kolozsvári unitárius kollégiumban 1943. november 20-án.